

המצפה

עתון שבועי

לכל עניני החיים, לספרות ולמדעים ולכל עניני היהודים

..... יוצא לאור בכל ערב שבת.

מחיר החתימה:

באוסטריה-אונגריה:

לשנה 6 כתרין
לחצי שנה 3
לרבע 1.50

כאשכנז:

לשנה 7 כתרין

ביתר הארצות:

לשנה 8 כתרין

מחיר מודעות:

בעד כל שורה קצרה (רבע רחב העמוד)
באותיות פטיט 40 הלד.
במודעות הנכפלות יורד המחיר כפי הערך.

האדרסה לבית המערכת ולאדמיניסטרציה:

„Hamicpe“

ul. Św. Sebastyana 32,
Kraków.

Kraków, 6. Maja 1904.

גליון ה.

קראקא, כ"א אייר תרס"ד.

דם תחת דם.

להלך גדול מדלת העם ברוסיה הדרומית יש מושג של שקר מסכת המלחמה, מושג מעורר צחוק, כמושג של עקר, שיש להם מכמה דברים חשובים אחרים. את המושג הזה נתנו לו בודון הכמרים והסופרים הנאמנים לשרי הממשלה, התומכים בדם, בכדי להעלים ממנו את הסבה האמתית של המלחמה, כי נסיכים אהדים רצו לגזול בקלות רעת ארצות נכריות לטובת עצמם. מאשרי העם הרוסי הפיצו לפני הפסח כתבי פלסטר לרבבות בקרב העם. בהם הסבירו להם, כי סבת המלחמה היא נקמת היהודים, נקמת ההרגה בקישינוב. היהודים שכרו את היפנים להלחם ברוסיה, היהודים העירו שנאה על הרוסים בקרב האנגלים ובאמריקה, היהודים ולא היפנים הם איפא שונאי הרוסים, ועל העם הרוסי לקום עליהם ולהשמידם בלי חמלה. כדברים האלה ועוד יותר ויותר היה כתוב בכתבי הפלסטר, שהכמרים והסופרים וגם שוטרים חלקו אותם בקרב העם בפומבי, ועתוני האנטיסמיטים „גוב. וורעמיא“, „זנאמיא“, „וויעק“ כתבו ימים רבים את האולת הזאת במאמרים גדולים מלאים חמת עכשוב בגליונותיהם, שגם אותם הפיצו בקרב העם בהמון והממשלה לא מתהה בידי הזדים מתעי העם, באלו מקימים הם בזה חובה לאמית. ושרי

הממשלה ידעו היטב, כי עתידים השקרים האלה, לעורר את העם לנקמות ולשפיכת דמים ואז תהיה הממשלה מוכרה, עכ"פ מפני הנמוס, לענוש את את הפתאים דמאמינים בשקרים, וכאיוו מקרים גם לירות כדורי-מות על ראשי העם הנתעה בשוא ולהפיל ממנו הללים. ודם האנשים הנקיים האלה, כמו דם היהודים, הלא יהול על ראשי הזדים מתעי העם בשקרים — כל זאת ידעו או יכלו לדעת שרי הממשלה מראש. אבל עצמו את עיניהם בפוליטיקה של שטות, באותה הפוליטיקה הנפתלה, שהביאו שרי רוסיה אחרים את המלחמה הנוראה על הממלכה ומות ואבדון למאות אלף אנשים נקיים.

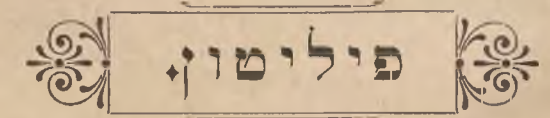
עתה, כהפרי, שעשתה הפוליטיקה של המלחמה האיומה, בן הוא הפרו, שעשתה הפוליטיקה של הסתת העם ביהודים; כבר דרשה גם היא לא רק קרבנות יהודים נקיים, כמו בשנה שעברה, כי אם גם נפשות דוסים נקיים. פרי הסתת העם ביהודים הוא זכהי אדם בשתי ערים בדרום רוסיה. על אדות הזכה האחד בעיר טיראספול הודיע סופרנו „במכתב מרוסיה“ בגליון הזה; שם נהרגו שלשה יהודים וחמשה נוצרים ועל אדות הזכה השני מודיע „טאגבלאט“. הוא היה בעיר בענדער בבסארביה סמוכה לקישינוב. ביום השבת, בהיות כל היהודים בכתי התפלה, נשמע

פתאום קול צוחה מהויץ. שמונים איש מן האספכוף סבבו כשוקים וברחובות וינפצו את חלונות היהודים, את כל יהודי שמצאו, הכו הבה ופצו. בבית אחד הרגו שני גברים ונערה אחת. ובכל הרחובות, שעברו בהם, צעקו בקול גדול „קרצ'וו וז קרצ'וו!“ (דם תחת דם). דמנו הרוסי נשפך עתה במזרה הרחוק, יען הסיתו היהודים בנו את היפנים, לנקום בנו נקמת קישינוב, לכן ישפך דם היהודים. ברחוב פושקין נכנסו המשתובכים אל דירת הסוחר אברהם חורטינסקי וימצאו את אשתו הנולדת במטתה, ויוציאוה ממטתה ושליכוה ההוצה ואת בעלה הכו בקרדום וירוצצו את גלגלתו. ובכל העת ההיא, מן הבקר עד אחרי הצהרונים, לא נראה כל שוטר בחויץ ושר העיר לא ידע מה לעשות. בשעה 3 אחרי הצהרונים יצא שר העיר „איספרצ'וויניק“ ואתו גרוד קוואקים ויתהל לגרש את ההמון מן הרחוב, אבל המה לא שמעו בקולו וישחקו לגערותו. התנגשות קמה בין ההמון ובין אנשי הצבא. אז שאל שר העיר ע"י המלגרה את נציב הקיסר בקישינוב מה לעשות. ומענה בא: לירות; אז נפרד ההמון וילך איש לביתו. והאנשים האלה, שהם רק כלי שרת של אחרים, אינם פטורים בלא כלום. המה יזמנו לדין וישפטו משפט רוצחים, שודדים, גנבים ומסרכים לפקדי הרשות. והשופטים לא יפטרום מטעם, כי

בארץ גלותו נולדו דרמותיו המודרניות, בראשן „קשר הצעירים“, ובעוד אשר סעדו עליהן סער כארץ מולדתו, הלכה והשתלם דרמתו המסטרית „ההיגרה והגלילי“, שערכה ערך נצחי. כמעט את כל הדעינות הנשנבים, ד היום הזד המודרניות, אשר בעדם נלחם המשוק, מאתרי בעצם וראשונה שם תהלתו ויכיאכנרים נאצות ורדיפות, נפגש פה ושם ויבדקם ואפילו בהחלשות והשטחיות והרחים רק ערך היות יסר היות החפש העוד החפש

דגע קמן של שמעום, הרף-עין של ספקות בכשרונו הפיומי הוגה את איבון מן הדרך, שהלך בה בתחלה, ויפלא לו נתיב אחר לעבודתו הספרותית, ויבחר מטרה אחרת לשידתו, שונה תכלית שנוי טאותה שהציב לו מראש. הוא ותר על זכות הנצחיות, שרכש לו אחרי יגיעה רבה באופן נעלה, זכות משורה, ששיריו כנידקימא וערכם ערך קים, ויהי משורר-זמני, ששיריו רכוקים בהזמן ובעל כרחם יאכרי כאבדן הזמן. איבון החליף חי עולם כחי שעה ויכריח את דוחו, להפשיט את צורתה ההיולית וללבש צורה אחרת, לטובת בני הורו.

עוד לפני בא הרוקה הצעיר איבון בשנת 1850 כריסטיאנה, ללמוד שם רפואה, התהוה נגד עצום כינו ובין חכריו שם, לרגלי כתביו הראשונים. ימים רכים היה מדרך ומנאץ ולא יכול להתמחה גם אחרי השיגו משרה דרמטורג בהתאשרון הנורכני. וכאשו התחולל באחרונה כנגדו סער גדול בגלל דרו „קומדות האהבה“, שבה הכירו בפעם הראשונה המבקר השנון של סרדי החברה האנושית, לה ותדמילו ויצא בגולה, כאותו הצפור, שבו ממנו בשיריו, המודט את גוצותיו, לכנור והעוזב אותו מכה ופצוע ודם חזרו כאר אשר הרסי הרניים האכזרים את גוהו פ

פיליטון

הגריק איבון. *

באחד המחזות היותר יפים ומענינים כספר „המתנשאים למלך“ של איבון ישנה שיחה קמנה, אשר תפתר לנו כמה וכמה חידות, שאנו מוצאים ביצירותיו של המשורר הצפוני הזה ובמהותו. המלך סקולה, שקרע אליו את המלוכה ואינו יכול לשהרד א"ע מן הספק, המדריכהו מנוחה, שמא איננו כדאי והגון לכך, שואל את הסקלדה ימגיר: „איזה כשרון נחויץ לי, להיות מלך?“ — ימגיר: „לא מרת הספק; כי לולא היא, לא שאלת ככה.“ סקולה: „איזה כשרון נחויץ לי?“ ימגיר: הנך מלך, אדוני! סקולה: „התאמין אתה בכל עת בלי שום ספק, שהנך סקלדה?“ „... כמה מן היאוש, כמה קכין של ספקות בתעודת עצמו עצורים בהשאלה הזאת! ומה אמלל אנוש, אשר היתוש הזה, הספקות, מנקד במהו!“

*) מצאנו לנכון לתת לפני הקוראים את תמונתו הרוחנית של המשורר הנורכני הזה. הנחשב לראש סופרי כל העמים בזמן הזה. (הרדקציה).

עשה ההמון רק את רצון הממשלה, שהתנלה בכתבי הפלסטר, שנתנו להם לעיני השומרים ובעתוננים, שהממשלה תומכת בהם ונותנת הסכמתה, להדפיס בהם את מאמרי העלילות על היהודים, אף שבכל ענין אחר משניחה הממשלה בעין פקוה, שלא ירפסו דבר, שיכול להשביח את השלום.

תהפוכות כאלה מלאה עתה ממשלת הרשעה. ומי זה יתפלא, כי מפלגות התורמים הולכות ומתרבות וכל האנשים המלומדים והנומים מטבעם להגן 'חפשי' יקומו על הממשלה להכחירה. עוד לא נודע מה תהיינה תוצאות המלחמה במזרח אזיה, אבל לע"ע הצליחו היפנים בכל אשר פנו ואויבי רוסיה הפנימים, יגילו וירונו ויחכו עוד למפלגות אחדות במזרח, עד שתהלש הממשלה גם בפנים ויחדל מוראה בעיני העמים החוסים בצלה. אז... מי יוכל לשער אחרית מהפכה כזאת!

ענינים מדינים

המלחמה הראשונה ביבשה, אחרי כל המכות, שהכו היפנים את הרוסים בים, הצליחו גם הרוסים מחוץ וולאריבוסמוק פעם אחת ביום 26 לחרש שעבר, להטביע אניות יפניות, לא אניות מלחמה, כי אם אניות פשוטות: את האניה "נאָיא-מארו", שהחזיקה 500 טונות (המונה היא אלף קילוגרם), ליום הוא פוצצו הרוסים גם את האניה היפנית הקטנה "נאקאמור-מארו", שהכילה 220 טונות, ובלילה הוא פוצצו עוד את אנית-המשא הגדולה "קינשו-מארו", שהכילה 4000 טונות, והתי מעונה אורו, נשק ופחמים לצרכי הספינות. גם נמצאו כתובה כמאתים נפש אדם, קצתם נכנעו ויעברו אל אנית הרוסים בתור שבויי מלחמה ורבים לא אבו ללכת בשבי ויבחרו לרדת כמצולה עם הספינה. אנשי האניות הקטנות נפלו אל הרוסים. אבל שמחת הרוסים, שהביעו אותה במלגרותם לכל קצויה תבל, היתה עדי רגע, כי ממחרת החלה המלחמה ביבשה על שפת נהר יאלו, הגבול בין קורעא ובין מאנדוריה, והמלחמה גמרה כנצחון היפנים וכמנוסת הרוסים. היפנים כבר כבשו את כל הנהר התחתון ויעברו בו. חלק מחיל יפן שולט איפא כבר בגדות הנהר הנכבד הזה והדרך פתוח לחיל יפן להעביר את צבאותיהם באניות וכנשרים ואין להם לירא עוד

מפני מוקשים, אשר הניחו להם הרוסים בים. המלחמה עברה עתה מן הים אל היבשה וחיל יפן כבר עמד בנסיון גם במלחמת יבשה ויצא בנזר הנצחון. בכל עת מלחמות הים אמרו גם ידירי היפנים: מראש ירענו, כי ינכרו היפנים במלחמות הים, כי בים יד היפנים על העליונה, כי אניות היפנים עולות בטובן ובמספרן על אניות רוסיה; אבל כאשר תכא מלחמה ביבשה, אז מי יודע אם תעז יד היפנים, כי לא יוכלו עוד צבאות יפן להתחרות בצבאות רוסיה המנוסים והרגילים כנצחונות, ביחוד פרשי היפנים וסוסיהם אין כמוהם לרוע. אלהי הים הוא אלהי היפנים ולא אלהי היבשה, כן אמרו הכל. ועתה הראו היפנים, לתמהון לב כל עמי הארץ, גבורות גם במלחמת יבשה. היפנים עשו בערמה, כמו שכל תכסיסי מלחמה מפליאים במדת ערמתם, וישליכו נשר על פני הנהר במקום שלא היה כלל כדעתם לעבור. הרוסים ירו על הנשר ככלי התותח וישחיתוהו. והרוסים הודיעו במלגרותם לפטרבורג, כי נצחו ויגרשו את היפנים ובפטרבורג דמו, כי נהר יאלו בטוח הוא, לא יעברוהו היפנים לעולם וכשרם קראו עוד הרוסים במערב את המלגרות, עברו היפנים ביום 30 אפריל את הנהר בתרועה ויכו מכה רבה ברוסים, עד שראו מצביאי הרוסים, כי לריק יגיעם, להגן על שפת הנהר וינוסו, אחרי עזבם חללים רבים. ששה ימים ירו הרוסים על היפנים, אבל אלה לא חתו ויעפילו לעבר את הנהר בגבורה, שלא נשמע כמוה. ביום א', ראשון לחדש הזה, היתה מלחמה קשה בעבר הנהר ואחר הצהרים גרשו היפנים את הרוסים על אדמת מאנדוריה מכל המקומות, שהתכצרו בהם סמוך לנהר ומכל הגבעות. עתה מצב היפנים איתן. כאשר עזבו הרוסים את מקומות התנוותם שרפו ע"פ פקורת הגנרל קא שטאלענסקי את העיר אנטונונג, כי שם נמצא לחם וצידה לרוב ולא אבו להסגירם בידי האויב. חללי הרוסים רבים מחללי היפנים, גם שני גינראלים נפצעו. מלחמה שניה תהיה בימים האלה. — ויושבו מאנדוריה, כראותם את מפלת רוסיה ואת גבורת היפנים, משתמשים גם הם כשעת הכשר, לפרוק מעליהם את עול הזרים המערבים, שכשטו לעבדים ויכופו אותם לעבד חנם במחנה, עבודת חפירות וכנין מבצרים. אכרים רבים במאנדוריה התחברו אל גדודי השודדים החונחוזים והם מתנפלים על הרוסים מאחור בנוסם מפני היפנים המנצחים. וצי היפנים נגש אל חוף אינקאו וילכדוהו וחיל יפנים כבד עלו על היבשה ויסעו צפונה ויכבשו את גיומשואנג, עיר חשובה על אם הדרך בין העיר הראשית ובין פורט-ארטור, וממילא גם את מסלת הברזל. חצי-האי ליאוטונג, שבו פורט-ארטור, סגור איפא ע"י היפנים ונכרת מגבול רוסיה.

ברית בין פרנציה ואמריקה יכרת בימים האלה לתבליט חוזק השלום. כי יהיה איזה ריב וכסוך בין שתי הרפובליקות האלה, הנשנה את משפטן לפני בית-דין, לעשות פשר. ולמלחמה לא יבא לעולם בין שני העמים האלה. ברית כזה, שכרתה פרנציה גם עם אנגליה, תכרת בעור זמן קצר בין כל הממלכות ובדרך הזה תחדלנה המלחמות. ולזה עזרה המלחמה הנוראה בין רוסיה ויפן. והו הצר הטוב שבמלחמה הזאת.

מרידת ההערערים נגד הגרמנים באפריקה. גם הגרמנים יוכחו עתה כהאנגלים במלחמת אפריקה וכהרומים במלחמת מזרח אזיה. כי לא נקל לאסוף ארצות נכריות. כאסוף כצנים עזובות ולהוריש יושביהן. אנו קשה לקחו להם הגרמנים לפצה בארץ ההערערים במערב אפריקה הדרומית. האפריקנים השחורים אינם רוצים למשוך בעול האירופיים והם מוסרים נפשם על חרותם ומצליחים. המצביא הגרמני לייטוויין נלאה לשאת את התלאות והוא שב לאירופה ותחתיו ילך הגנרל מרותא לאפריקה ועמו ילך חיל גדול מן הראשון. עד כה מתו מחיל הגרמנים בחרב ובמגפה 63 אחוזים ממאה סקירי צבא, 35 אחוזים ממאה אנשי צבא פשוטים.

על המצפה

עוברי ישראל

לפני שני חרשים נגשו שליחי ששים קהלות חשובות כרוסיה אל המניסטר לעניני הפנים, צורר ישראל פלעהווע, לבקש מלפניו על עמם. המניסטר קבלם כשבויי מלחמה וירבר אליהם קשות ובתוך רבריו אמר: "דמיתי כי היהידים הנם רק מורדים במלכות ועתה נוכחתי, שהם גם רוצחים, שופכי דם נקי". מה ענו על הדבה הכוזבה הזאת שליחי הקהלות, לא נודע, כי עתונינו רעברים מרוסיה לא הזכירו כלל את כל דבר קבלת הפנים ויעברו עליו בשתיקה. מהתמא לא היתה להם רשות לדבר כזה. אבל יודעים אנחנו מה היה להם לענות והמענה היה אמת: היהודים המורדים במלכות כבר מרדו לפני זה בישראל עמם ולא הם ולא אנחנו מחזיקים אותם ליהורים. הם ימרדו במלכות בתור רוסים ואלו נשאר יהודים נאמנים לעמם, לא היו מורדים במלכות, ולא עוד אלא שהממשלה ככבודה ובעצמה גולה מידנו את בנינו אלה והעשם לרוסים על כרחנו, כי בבתי הספר של הממשלה תעמול לשפוך רוח רוסי על כל התלמידים והרוח היהודי נדחה מפניו, וכל מנהלי המורדים הלא הם תלמידי בתי הספר. אולי ענו אותו שליחי הקהלות

פגולה, ועוד פגרים רבים רואה איבון בירכתי אניות, והוא דורש להוציאם משם. והוא סופר ומונה את המומים בכתביו, ומראה על פעלתם ועל הרעות המתרגשות לבא על ידם, כמו שהוא רואה. ולא יבון מכט חד וחודר. כל סתרי המחשבות הצנועות, ההרגשות הדקות ולחישות הנפש נגלו לפניו, וכל רו לא נעלם ממנו.

אבל מלבד המנדנציה ואחדות הרעיונות יש בין דרמיתיו המודרניות גם הרמוניה חיצונית בלתי נראית לכתחלה.

ב"עמודי החכמה" רואה איבון את עולם השקר ככלל, כלומר: את האיתנים המתאמצים לכסות את היסוד הרעוע, שעליו בלבד נוסד תקפם ולהודות לו השפעתם רבה על חברת הארם: השפלות והאנכיות, ב"נורה" הוא עוסק בשאלת הנשואין. הוא קורא תגר על מוסד הנשואין. על מחאות מתנגדיו, ענה המשורר ב"לאכי חבלה". שם חזק את דבריו ויורה על ילדים. כנגד אבני הקלע של מחרפיו, על אשר יבס בגרים צואים במקום רואים, ירעים המשורר העם: "החובה עלי להראות לכני דורי כי כל המכסה את האמת משום משפטים משום שירא את הרבים, תקלה באה על חמאת ומרי היא בכלל להטות אחרי

לשקספיר "טרנדית האהבה", נוכל לקרא ל"מתנשאים למלוד", "טרנדית התפונה".

והטרנדית הזאת היא עצם מעצמיו של המשורר הישראלי. הוא חש כנפשו את חמת הספק ויחז החריות של המסופק. כי יחד עם הסרבנות המתנגדית התגנב בגללם כלב איבון גם הפיוטי. "התאמין אתה בכל עת בלי חרפה?" הוא שואל א"ע, ובעידנא יורה המשורר לעצמו: לא! יקבלדה. שירה? הנה מלא רק שירה! יאי

הרבים מפני שהם הרבים, אעפ"י שדרבם דרך הפקר. רק זה הוא הגבור האמת, שאינו נכנע מפני "החלמות" הרבים, החי בתוך החכמה ואינו תלוי כלל בה ובחקיתיה...

אבל אחרי הערעורים הנמרצים האלה כנגד נמוסי החכמה התעוררה בלב המשורר התפונה מחדש. השאלה "למה?" מנסרת בכל כתביו, שכתב למן העה היא. היאוש התגבר עליו והוא פונה א"ע מן העולם. יצירותיו מן הזמן הזה הם כל כך ממושטשות, עד שאי אפשר לפעמים לעמר על כונתו ולרדת לסוף דעתו. הרעיונות מפשטים, הפרובלימות נעלמות וחמטניות וסימבוליו עוברים את גבול המכע ביותר, מה שאין כן בהררמות הקודמות. השנוי הזה באומנותו הוא ג"כ תולדת הריאקציה הנזכרה, וע"ז אבדו מחזות יפים את חין ערכם.

המגרעות, שמנו כו מתנגדיו, לא היו בו עפ"י הרוב, ואלה שנמצאו בו כאמת, נעלמו מעיניהם. רבים אמרו למשל, כי איבון הוא נטורליסט קיצוני. שקר גמור, שאין לו רגלים. כי מלבד העובדה האחת, שהסיר מן כמת התיאטרון לארך ימים את סגנון ההתלהבות ויבא סגנון קל ופשוט תחתיו, ומלבד הנמיה לעסוק במומים ובחמאי הדור, אין בו שום מדה, שמנו חכמים כהמכענים. אדרכת, כל קורא

המעם השני הוא עלילה כזויה, שיוכלו להעליל על עמם באזני בני נכר, אבל לא לפני בני הנעורים, המתעוררים להחיות את עמם. המה יודעים את ההבדל הגדול שבין השפות המתות ובין שפת עבר, שלא חדלה מעולם להיות שפת הספרות והמכתבים של עמנו. הבוגדים הזקנים ימותו באולתם ולא יחזרו עוד כהשובה ובניהם אחרים ינודו להם, על אשר לא יכלו להשמר מפני השפעת זרים, שחתרו להשמיד את העם היהודי ולהרגיל את משכילי עמנו בכנרדה כמולדתם ובכפירה במורשת אבותיהם.

גלות רומניה.

יציאת היהודים מרומניה הלך הלוך ורב, אין לך יום, אשר בו לא יעזבו את ארצנו 2—300 יהודים, רבים על חשבונם, ורובם על חשבון יק"א. ולמען ידעו קוראי "המצפה" גם סבות התרבות היציאה אעתיק מאמר נכבד מאד בשם "ע"ד היציאות", אשר הופיע ב"הבולטיין הרומני לקהלת היהודים", ה"יו"ל בכורסת ע"י האדון הנכבד מר יוסף ב. בראשנינער. הוא מגלה חדשות ונצורות ע"ד סבת השנאה ליהודים וסבת הנזרות הרעות נגדם, שהיו מצדם סבת הנדירה. וזה לשון המאמר:

יציאת היהודים מרומניה, אשר בתחלתה היתה לשחוק בפי מכה"ע הרומנים, הרעישה את כל אלה, אשר יתעסקו בעתידות רומניה. היהודים יעזבו את הארץ חברות חברות ומקומם לא נתמלא לעת עתה. הנידדים המה משתי מחלקות, ישנם אנשים, אשר העת נגעה בהם לרעה ויבקשו להיטיב מצבם ע"י היציאה. וישנם אנשים, אשר אף על פי שננעה בהם העת לרעה עוד יכלו לעמוד פה עד כי יעבור זעם, אבל לא יכלו עוד נשוא את הרדיפות והלחץ מצד הממשלה; בראותם כי מבתי-הספר להממשלה הנם נדחים וכן גם מפקודות הממשלה, מאיזו מלאכות וגם מאיזו סעיפי המסחר. את כל אלה נלאו נשוא ויאמרו: "נצאה את הארץ!" נקריבה נא עבודתנו, זרועותינו ודמינו לארצות אחרות, נהיה לכל הפחות אנשים בין אנשים, לא כאשר ברומניה, אשר בה נולדנו. ובכן לקחו את כל אשר להם ויעזבו את הארץ. ושרי הממשלה, בראותם את הרעה, אשר תמצא את הארץ ע"י היציאות האלו, אמרו להגביל את היציאות, אבל לשוא! — לא הצליחו לעצור בער היציאה. על הממשלה היה לעצור בעד סבת היציאה, היינו להיטיב מעט מצב היהודים בארץ ולא להגביל את היציאות. נדרוש נא לדעת, אם כל אלה אשר התעסקו בשאלות היהודים ברומניה משנת 1859 עד היום הזה פללו, כי חלק רב בזה מאזרחי הארץ, מאתני יהודים ילידי הארץ ישאו עד עתה כנרדה חובתם לארץ ככל האזרחים. המרקם

1858 החליט, כי זכויות אזרחים רומניה בלי הנאי וזכויות בלתי-נוצרים לא שייך הנתן א

אדרבה שם ברוסיה נגלו הרוצחים והמעלילים ויענשו בדי רשעתם, ובאוסטריה ובפרוסיה לא נגלו הרוצחים עד היום הזה ויהודים נקיים נשפטו ונסו... בפרנציה פורח האנטיסמיזם לא פחות מאשר ברוסיה והחת ממשלתה סבלו היהודים באלויר לא פחות בלום מאשר בכסארביה. ממשלת הרדיקלים של לובה וקומב היא עוברת ואיננו יודעים עוד מה ילד יום. בלי מעריק, אשר תחת ממשלת אנגליה, הוכו היהודים; אויביהם ירדפום בכל תחבולות הרדיפה של ימי הבינים ולא ישקמו עד שלא תדרוך עוד כף רגל יהודי בעיר ההוא ואין לאל יד הממשלה הלברלית להושיע. והכסילים ברוסיה אומרים להושיע את ישראל בחרות כללית. את המסוה נקרע מעל פניהם. את אשר יחדו תחת לשונם נפרסם, ידעו נא צעירינו, כי הסוציאליסטים היהודים אינם כלל פתאים תמימים כל כך, שיאמינו באמת, כי כאשר תקום ברוסיה ממשלת חסד, ממשלה קונסטיטוציונית, כמו באוסטריה ובבולגריה יושע גם ישראל, עיניהם אינן עצומות כלל מראות את האמת. אבל התחלה ישועתם את ישראל היא אותה התחבלה, שאחזו בה הלברלים לפנייהם. הלא היא התבוללות היהודים בעמים ובמול שם ישראל. קיום העם היהודי הוא לדעתם, כמו לדעת שונאינו, למכשול ולפוקה לכל העמים וחסד הם אומרים לעשות לאנושות, לעזור להשמיד את העם האמלל. החפץ הזה, אף שהם מבחישים אותו, גלוי לכל היודע את העדה הרעה ולבל הקורא בעתוניהם ובכתביהם. ביחוד יתאמצו להחיש השמדה ישראל הסופרים הסוציאליסטים בשפה היהודית. הלוקח גליון סוצ. זרנוני בידו יתפלץ למראה כל החרופים והגדופים על ישראל ועל דתו הנדפסים שם. כל אויביו יחד לא יוכלו להרע לנו כל כך כעתון יהודי אחד של סוציאליסטים בשפת זרנון. הבדלו מתוך העדה הזאת!

חרדת הבוגדים.

היום הלאמי, העובר בימים האלה בקרב הסטודנטים העברים ומחזרים לעמם ונותן בהם עוז ידיעת עצמם, — עורר בקרבם את השווקה, ללמוד שפת עבר בתור השפה הלאמית של עמם. גם איזו מורי-דת פה ושם, העושים מלאכתם באמונה, מצאו לנחויק, לשום לב יותר לשפת עבר ויקבלו על עצמם, להורות שפת עבר לתלמידיהם, אף שאין זה חובתם ע"פ תכן הלמוד. ראו זאת זקני המתבוללים, הנאורים מן הדור העבר, ויחדרו. היתכן? הם דמו, שהומן ההולך ומתקדם, יגרף את היהדות מתחת שמי ה' והדיר הנולד יביט על היהדות כמו על דבר שבכר נצחיהו, כעל אסון, שבכר הוגה ממסלת החיים, והנה עתה זה יבאו הצעירים הנסוגים אחרו" ויחזירו את גלגל העת אחורנית ויבקשו תחבולות לחזק את היהדות, שלא תשכח תורה מישראל. ע"כ מצאו, כי עת לעשות הוא, למחות ביד "מורדי האור". ויקומו ויכתבו מחאה לראשי הקהלה בלבוש נגד המורים העברים האלה וידרשו ככל עון, לבטל את הוראת הלשון העברית מבתי הספר. את בקשתם חזקו במעמים האלה: (1) אחרי שלא הקדישו ללמוד הדת רק שתי שעות לשבוע, אם יכלו את העת בלמוד שפת עבר, הלא יחסר פנאי ללמוד הדת, שהוא כוראי נכבד מלמוד שפת עבר. (2) לפי חקי בתי הספר אין ללמוד תלמידים שפות מתות מלבד לשונות רומא ויון. ישפת עבר הלא שפה מתה היא. כאשר לא שתה הנהגת הקהלה לב אל הבקשה ולא מהרה לבטל את למוד שפת עבר, אז פנו הבוגדים אל מועצות החנוך הכללי וילשינו על המורים, כי משנים המה את סדר הלמוד הקבוע. מובן מאליו שהמעם הראשון במ ואינו רק תואנה כלפי חוץ, אלו רצו האנשים הנאו האלה, שידעו בניהם את דת ישראל, הלא מתנהגים בעצמם כביתם ע"פ הדת ובניהם היו לומדים מהם. הלא המה יודעים היטב דת ישראל, שעקרה מעשים ומצות, לא ללמוד כב"ס, כי אם כבית אביהם, אך הדת בתנאים כאלה משחית את מדות הת

איזה מענה רך דומה לזה, אבל ברור הוא, שדברי האמת לא הוביחו את המניסטר הרשע, כי כזב דבר על כל עמנו והוא מוסיף להסכים להדפסת דבות שקר על היהודים בכל העתונים הקרובים אליו והנתמכים ממנו ולהפצת כתבי פלסתר ועלילות שוא נגד היהודים האמללים, שהייהם תלויים להם מנגד. וכל זאת בגלל פושעי עמנו הסוציאליסטים והאנרכיסטים היהודים, עוברי עמם ושארם, המביאים את כל היהודים בסכנה, למען חרות האנושות, ואותנו הם רוצים להמעות בשוא, כי בשלום כל בני האדם יהיה גם לנו שלום ורק בהשועת האנושות כלה נושע גם אנחנו. על הציונים המה מבימים כמו על מהבילים, נסוגים אחרו, והם נלחמים בציונות להכחידה. והם מוסיפים להלחם בממשלה כרעש, בחוק-יד ובשפיכת דם והם רוצחים נפשות פקודי הממשלה, שאינם עושים רק את חובתם לגבי יום עליהם. והממשלה מוסיפה לחיב את כל העם היהודי במעשיהם, ופלעהווע אינו אומר, כי פלוני ופלוני הם מורדים ורוצחים, אלא "היהודים" הם לא רק מורדים, אלא גם רוצחים. והוצאות העלילה הן: פרעות חדשות, נזרות חדשות וחלול שם ישראל. בשבוע הזה באה שמועה מכהילה מווארשא, כי בכוא שם פקודי הפוליציה אל בית כרחוב דבורסקי, שהייתה שם למורדים אספה נסתרה, קם הסטודנט היהודי וואלף פיינשטיין ויור במקדח וימת שם את עורו של ראש שומרי הסתר וויניטשוק ואת עוזר הקומיסר של הפוליציה אָרדאנובסקי ואת אחד השוטרים, ושומרים אחרים נפצעו. הרוצח נהפש ועמו חבריו, יהודים ונוצרים. הרוצח ישפט בודאי כדי רשעתו, אבל בזה עוד לא יכופר דמי פקודי הממשלה, הנהרגים בידי "יהודי", דמיהם יחולו על ראשי כל עמנו, כי כן רוצה הממשלה ובן היה תמיד, כי כל היהודים חיבים באחריות פושע אחד, אשר מקרבם יצא, אף על פי שהפושע הזה הוא גם פושע-ישראל והוא שונא את עמו באותה מדה, שהוא שונא את שונאינו. והכסילים הצעירים ההם עוד יעיוו פניהם להתפאר, כי יגינו עלינו, כי בחרות כללית, בנאולת כל ארצות דוסיה, נושע גם אנחנו. והם עוצמים את עיניהם מראות, כי באוסטריה ובפרוסיה, כאנגליה ובפרנציה, בבולגריה וביון, כבר השיגו היהודים חרות גמורה ביחד עם יתר גווי הארץ, ובכל זאת מצב היהודים בגליציה האוסטריית אינו טוב במאומה ממצב אחיהם ברוסיה. משפט מכי היהודים בזאבלוטוב דומה ככל פרמיו למשפט קישינוב, האשמים האמתים יצאו לחרות. הפרעות באוהנוב, בחאָדרוב, בסנדץ וכו' וכו' אינן נופלות מהפרעות בערי רוסיה. עלילות-הדם בפולנא ובקוניץ ובלומפאלאנקא אינן מחובמות ויצודקות במאומה מן העלילות הרומות להן ברובאסאר ובוולנא;

כתביו בשום לב, ימצא כמעט בכל הנפשות סתירות גדולות ושברים גסים באופן, שלא הצמדקו כלל או שהצמדקו ע"י אמתלאות בלתי מספיקות. ואלה בודאי לא יתנו על המשורר את חותם הנמורליזם. וכמו כן אין כל יסוד לדעת הסוברים, כי זרות רבות אנחנו רואים בו מפני שורה לנו תכונה רוחו של הנורבני. נפשות איבזן הן אזרחי העולם הנאור והתרבותי כלו ולא יושבי נורבניה דוקא. העיקר הוא, כי הספקות, שלא עזבה את המשורר כל ימיו, וגם הנליות וההתבודדות הכרוכה בעקבה, הן הן, אשר השפיעו על יצירותיו ועל כל תהלוכותיו השפעה בלתי נקיה, והודות להן נמצאו בו הזרות הרבות וההתפוכות באופן יצירתו. ככלל לא כהמוד כל אדם נמוד את האדם הגדול, כי אמת-המדה של הננסים איננה אמת-המדה להענק, בכל מגרעותיו יש יתרון, ומגרעת בכל יתרון. את איבזן לא נוכל לחשב לנו, כי אם כמו שהוא: מלא סתירות כנפשות חיוניות, מדבר בלחש כמוהם, מרבה לחשוב ועיניו נמיות אל קרבן, — בעל כשרון נעלה וממיל תמיד ספק בכשרונו. רבים רצו לדמות אותו לאלפירי, אחרים לזולא או למולסטוי; אני לא אשוהו רק — לאיבזן.

שבים נומספלד.

ויעברו עם הרומנים יחד לטובת המדינה, עור הרחיקו אותם. בתי-הספר, עבודת-המלאכה, המלאכות, המסחר ועוד, בלם סגרו בעד היהודים אחד אחד. על פוליטיקה חיה היה לעבד בדרך אחרת. היהודי הרומני היה צריך להיות רומני, כמו שהיהודי באנגליה הוא אנגלי ובצרפת הוא צרפתי ועוד. אז היה העם הרומני גדול במאתים אלף רומנים, והיום מאתים אלף היהודים מרומניה יבישו אל ארץ אחרת, רעיון היציאה, אשר נשרש בלב היהודי זה שנים רבות, עשה היום פרי, ויגלה בתור גלות שלמה. ואיני יודע אם אחרי איזו שנים עוד ימצא ברומניה יהודי אחד. — יציאת היהודים מרומניה איננה מהיום או מאתמול, הרעיון הזה התחולל בין היהודים פה כבר בשנת 1872; כי בשנת 1866, בכוא הנסיך קארול הראשון, קרובו של מלך פרוסיה, למלוך ברומניה, החלה תנועה נגד הנסיך הנ"ל, שרי-המדינה צעקו, כי הנסיך קארול מבקש לעשותם לגרמנים והיהודים המה בעזריו, בי היהודים באו ע"י מסחרם בהתקשרות עם הערים הגרמניות וויין, ברין, ברלין, לייפציג ועוד וידברו רק בשפת גרמנית, והשפה הרומנית זרה היתה להם, אף על פי שנולדו ברומניה.

ונוסף לזה, הנסיך קארול, כמושל נאמן אשר דאג בעד טובת עמו וארצו, בראותו, כי המסחר והמלאכות הנם רק בידי זרים, אמר לעשות מהזרים האלה אזרחי-הארץ. ומתנגדי הנסיך, אשר לא רצו להבין את מחשבתו הטובה, החלו לצעוק, כי המושל הגרמני רוצה לעשות את היהודים לאזרחים, מאשר, כי המה יפעלו על ההמון הרומני לעשותם לגרמנים, ובכך החלה כבר אז תנועה נראה נגד היהודים. ההמון התקומם עליהם להכותם, לבזו הונם ולמרר חייהם. ושרי הממשלה, אשר לא היה ביבולתם לגמור את מחשבת הנסיך וגם לא לעצור בעד הפרעות, התחברו גם המה אל ההמון ויתמכרו לעשות רצונם, למען שכך חמתו על המושל הזר וישיתו לו בחלוקת בהוציאם חקים מעיקים נגד היהודים. והיהודים בראותם, כי תוחלתם מהנסיך הגרמני נכזבה ותחת שקון, בי ממשלת הנסיך קארול הביאם אל המנוחה ואל הנחלה עוד תרע להם, גמרו אמר לעזוב את הארץ.

בשנת 1872 היה פה אחינו בנימין פיקסאמי קאנסול לממשלת אמריקה. הוא חולל את הרעיון בין היהודים פה, שיעזבו את הארץ וילכו לאמריקה. אז הגיש הקאנסול פיקסאמי בקשה לשר החיצון, אשר בה דרש עזרה מאת הממשלה בעד היהודים, אשר יעזבו את הארץ. והממשלה, באין לאל ידה לעשות אחרת, כי לא יכלה להודות על האמת לפני הקונסול האמריקני, כי כאמת אין היהודים יתרים בלל — נתנה ליהודים תעודות-מסע חנם אין כסף, ובכך יצאו אז מרומניה יהודים אלפים. ואלה בכואם לאמריקה קראו לקרוביהם מפה, והיציאה מאז ועד היום עוד לא חרלה. אפס, בעת שמצב הכלכלה בארץ היה טוב מהיום, כל אלה אשר יצאו את הארץ יצאו בהוצאותיהם ולא עשו שום רעש בחו"ל, והיום אשר הם רעות מאד ואי אפשר עוד להנודים לצאת בהוצאותיהם, הנם נאלצים לבקש עזרה מחברות יק"א והאליאנס מפאריז ועוד יתרות שונות מאמריקה ומגרמניה ע"י מייזיה וע"י נעשה רעש המשוך

הנה, כי אין

וישחקו בקלפים. המשחקים החלו להתקוטט ותהי יר איש באחיו. לקול השאון נאסף קהל גדול נוצרים ויהודים. פתאם הרים אחד מהנאספים את קולו ויקרא: "אחי, הנה הרוסים מובים!" המלים המעשות האלה היו בלפיד אש בעמיר ורבים מהקציפים התנפלו על היהודים, האחרונים לקחו את כל הכא בידם ויעמדו על נפשם והמלחמה נמשכה; שומר העיר ופקיד הזנדרמים, לא יכלו להפריד בין הנאבקים וישלחו הלגרמה לפקיד הגליל. בין בה ובה והקציפים לקחו אבנים ומקלות וילכו לנגוף בכתי היהודים ולנפץ חלונותיהם. עד הערב הספיקה בידם לנפץ החלונות כמאה ועשרים בתים וילכו במנוחה איש איש לביתו וכבוא פקיד הגליל עם אנשי צבא כבר בלה רגל פורעי הפרעות מן השוק. לתמהוננו לא שלחו בכזה ידיהם. הגזק יעלה עד עשרת אלפים רובל. חללים רבים לא נפלו במלחמה ההוא רק שלשה עבריים וחמשה נוצרים. הפרעות לא התחדשו ממחרת.

בעיר פולסק (פ. למוא) נפל דבר אשר הרעיש לב אחינו יושבי העיר ההוא: נער נוצרי, בן יהודי מומר הלשין אצל פקירי הממשלה, כי נער עברי גלה איננו, כי גופת עלמה נוצרית נקברה בקברות ישראל למסרת "סגולה"... השמועה התפשטה עד מהרה בכל פנות העיר, בי היהודים הרגו לפני שלש שנים נערה נוצרית ויסתירוה במרתף בית יהודי ירחים אחרים, במרם הצליח בידם, לקברה כסתר בקברותיהם. והנה נוצרי אחד (פחמי), אשר בתו אבדה בעת ההיא, התעורר, לקול השמועה הזאת ויחליט, כי ברור הרבר, שבתו היא הנרצחת בידי היהודים, בי סגולה בדוקה להם לעצור בעד המשחית לבוא בגבול ישראל, לקבור איזה נוצרי בקרקע, שהקצע לשרה קברות חדש, כי אז ימעט מספר המתים טבני ישראל ממספר המתים הנוצרים, וקהלת ישראל פה קנתה חלקת שדה זה איזו שנים, להרחיב את בית-הקברות הישן, ולזאת עשו מה שעשו. עד מהרה באו פקירי הממשלה וחוקר הדין, הקמגור, גם ועד רופאים מומחים לחצר קברות היהודים, ובהנכס קהל גדול מהמון עם הנוצרים, ויחפרו במקומות אשר אמרו המעללים ויחפשו הפש מחופש למצוא קבר הנערה הנרצחה. אולם נוכחו לדעת, כי שקר העלילו על היהודים. וכאשר באו בן שבו ריקם, ופני צוררי ישראל חפו.

מזייר טולא בותבים כי ביום ג' בשבוע העבר, היתה שם מהומה רבה וקצף גדול על היהודים. העם נאסף על השוק כדרכו, מוכרים וקונים נדחקו יחדו ובתוכם אחד התגרנים, איש חיל, שהתפטר מעבודתו יאיתו בנו, נער בן שמונה שנים. פתאם החרחק הקטן מאת אביו ויאבר בתוך הקהל הרב. והנה נמצאו אנשים, אשר העידו, כי ראו בעיניהם יהודים מושבים נער בזה אחריהם. אז קמה מהומה גדולה בעם ורבים קראו לנקום נקם ביהודים. הקול הגיע לאוני היהודים הסוחרים בשוק וכרנע סגרו חנויותיהם וארונותיהם ויברחו וינסו בהחבא. אמנם נמצא הנער עד מהרה, אבל בכ"ו שאון ההמון הלך וגבור והקול לא חדל: כי גנבו היהודים נפש נער נוצרי, ולולא השוטרים שעמדו להם, אזי כלה ההמון חמתו כם. עדי ראייה מחליטים, כי היתה בזה יד התגרנים מעם הארץ, המקנאים ביהודים על חריצותם ויתרון בשרונם במסחר ויחפצו למרדם ביום השוק.

למ"ע הסתר "אסוואבאשרעניא" כותבים מפטר- בורג, כי ביום א' שבוע זה בכקר נמצאה פה נערה עבריה בת מ"ו שנה ושמה שרה בעקער הרונה בחרר מעונה ברחוב טארגאוו, ששם שרתה יחד עם אביה בבית הלואה על משכנות, הנוסד על שם האשה פילאפאוויתש ובאמת הוא של המאיאר מיראנאוויטש, וזקן, עשיר ובעל משפחה, אשר היה פקיד השוטרים בחדר מחלקי העיר. האב היה סובן על הבית, שומר ומעריך ומקבל את המשכנות, והנערה היתה מנהלת את החשבנות. לימי השבת נסע האב הבית, אשר מחוץ לעיר וכתו נשארה לברה, ויהיה לה רעה בלילות השבת, לן שם השוער ית. עוד לא נודעה הסבה מפני מה נפקד בלילה ההוא. ביום א' בכקר, כבוא

אנשים שונים אל הבית, השתוממו במצאם אותו ריק מאדם ויודיעו הדבר להשוער, וישבוו אתו אל הבית וימצאו הבל על מבונו, לא נערר דבר, ויחפשו עד בואם אל החדר הקטן, שבו גר האב וכתו — והנה הנערה יושבת מתה על כסא, לבושה שמלת השבת, והיא קרועה מתחת והפוכה למעלה, שערותיה פרועות וברקתה חרוץ עמוק וחבורות דם מסביב ובחלל פיה מטפחת צמר שזורה — מעשה יריה — תחובה עמוק בגרונה. בבדיקה, שהיתה בבית ההוא ביום כ', נמצאה מאחרי האסון אבן-משקל צרורה במטפחת, הוא כלי המות, שבו נופצה גלגלת האמללה, בבדיקה, שבדקו את ההרוגה נמצא, כי הנערה עמדה על נפשה והרוצח לא בצע מזמתו הטמאה. — האב האמלל שב מדרבו שעה אחת אחרי שנודע הרצח, וכאשר הובאה בתו ההרוגה אלי קבר התעלף ועתה יצא מדעתו לגמרי. השוער העיד, כי בלילה ההוא בא המאיאר מיראנאוויטש אל הבית ולא נודע מתי יצא ממנו, והשכנים הגידו, כי הנערה היפה התאוננה לפניהם תמיד על הארון הזה, המציה לה ברכים בלתי נאותים ועל פי הקמגור הובא האיש הזה במשמר.

במ"ע "בורושנוסט" קורא אני: העבודה בדבר הספירה הכללית ברוסיה בשנת תרנ"ח, הנעשית בועד המרכזי לסטטיסטיקה, תגמר לפי שמעורים, בירח יוני שנת 1904. עפ"י הספירה הזאת נראה, כי מספר היהודים ברוסיה עולה עד 5,189,401 איש, היינו עד 4,13% ממספר כל נפשות רוסיה. החלק היותר גדול של יהודי רוסיה (עד 4,884,633 איש או 93% ממספר היהודים הכללי) יושב בתוך תחום המושב, ורק החלק הקטן מהם (314,765 איש או 7% ממספר היהודים הכללי) יושב מחוץ לתחום המושב. בין היהודים היושבים ברוסיה נמצאים בעלי-מלאכה, לפי ידיעות הספירה הכללית, 500,986 איש (מחוץ לתחום המושב נמצאים בעלי-מלאכה יהודים רק במספר 1,935). מהם: אומנים — 259,062 עוזרי האומנים — 140,528 הניכי האומנים — 101,062. מספר האומנים היהודים, לפי שנראה מהמספרים, עולה על מספר עוזרי האומנים וחיניהם יחד, והדבר הזה מוכיח על דל ערכם ופעילותם של בתי-האומנות העבריים. רוב האומנים העברים עובדים לברם, בלי עזר עוזרים או חניכים. עובדים שאינם בעלי-מלאכה בין היהודים, כמו עגלונים, שואכי - מים, חוטבי עצים, חופרי - אדמה ועוד, עולים ברוסיה עד 97,000 איש. בעבודת - האדמה עוסקות 10,727 משפחות עבריות, שהן בעלות 68,958 נפש. פועלים כפריקאות מבין היהודים, מלבד כפלבי הווייבסל ובפלך חרסון, עולים עד 33,973 איש. כפלבי הווייבסל ובפלך חרסון עולה מספר הפועלים, בכלל עד 340,000, ובהם, במובן, נמצא חלק הגון יהודים.

ווארשא. מ. ש.

מכתבים מערי השדה.

רועשאוון. נדירת האברים מהסביכות הגבר מיום ליום. ככל עת נראה פה המונים אכרים הולכים לתחנת מסלת הברזל, ופניהם מועדות לאמריקה והכפרים יתרוקנו. היציאה הזאת גורמת רעה רבה ליהודי-הבפרים, כי אין להם פועלים, שיעבדו בשדיתיהם. אי אפשר להשיג פועלים אף בכסף מלא. היהודי הכפרי, אשר לו אחוזה קמנה, אם אין לו פועלים, אז בעצמו ילך אחרי המחרשה ויפתח וישדד את שדהו. אבל מה יעשו בעלי האחוזות הגדולות והחוכרים? במקומות רבים הציק להם מחסור הפועלים כל כך, עד שהיו מכרחים למבור את שדותיהם בחלקים קטנים לאברים בחצי שוים ולבוא העירה, אשר זאת היא למורת רוחם, בי שם אין להם מה לעשות. ולבעלי בתי המרזח והחנונים צרות אחרות. ברוב הכפרים יש להכהנים בעצמם בתי דמרוח, והם ישיפו מממותיהם, שלא יקנו האברים שום דבר מיד יהודי ולהמון הנבער הזה דיה רמיזה מהכהן, להבדל מן

היהודים. יש כפרים, אשר שם לאכרים בתי מרוח וחניות והם מתחרים ביהודים, ויגזלו לחמם מפיהם. בה יתגבלו האכרים, איך לבלוע את היהודים. מ. קארפ.

אחינו הנדיבים, עם אלקי אברהם!

התעוררו אחבי, ותשמע כל עיר ועדה קול זעקת שברנו, יללת האמללים, אשר הוגה ד' ביום חרון אפני. בעשרה באייר בחצות לילה פרצה תבערה גוראה בעירנו בומשאמש ובעברה וועם התפשטה בכל עבר, גחלי אש כבני רשף הגביה עוף על בנפי רוח, אשר נשב בכל עון והעצמות, להגדיל הכדורה. ועד ארגיעה עמדו כארבע מאות בתים, רובם כבלם בתי יהודים, בלבת אש נורא מתלקחת עד לב השמים וארבעה בתי כנסיות וספרים לאין מספר ושהי נפשות איש ואשה היו למאכלת האש הגדולה, בתים גדולים וטובים לשממה, רחובות גדולות מאין יושב. הו! כל קינות חרבן ירושלים ושוממותיה נתקימו בנו. מי יתאר המהומה והמבוכה, שואה ומשואה, שבאו עלינו. חמש מאות משפחות ישראל, שהן בשלש אלפים נפש, נשאר בעירום ובחסר כל; קרועים ובלוים, ערומים ויחפים, בלי מחסה וכלי בסות מהגוללים אנשים ומף בחוצות, בובים ומיללים מכאב לב ושבר רוח על חרבותיהם, שנתרוששו ונאבדו. תחרשנה האזנים משמוע אנקת הבעלי-בתים, אשר אתמול היו בעלי הון, בבתים מלאים כל טוב ועתה בן לילה היו עניים ואביונים, עולליהם מבקשים לחם ופודש אין להם. על גלי החרבות וערמות הדשן שוכבות הנשים ומקוננות בקול מר צורח, פולה כליות ולב, ובצדן הולכים זקנים עם נערים ובוכים ומצפצפים באפרוחים על גורלם המר ושכרם הגדול כים. מהם שוכבים בבתי-החולים, דלים ושרופים, חולים מפחד ובהלה ומהם שוכבים בעזרת נשים והד הקולות ואנחותיהם משברים הלבבות ונוקבים עד תהום הנפש. ואף אם רבים מהנשארים אספו אל ביהם קרובים ומכירים נשרפים ומאיזה עידות מספקים להאמללים לחם צר, אבל לא על הלחם לבדו יהיה האדם!

לזאת אחבי, רחמנים בני רחמנים, יכמרו דחמיכם והתעוררו לחמלה. שאו ידיכם קדש ועשו צדקה. קבצו נדבות, שלחו תמיבות, השתהפו בצערנו, הושימו יד עזרה לאחיקם, אשר יתמו לגוע. כי ימוך אחיך והחזקת בו. הצילו אלפי נפשות מישראל, לדפא הריסותם, להקים כושלים, כי המצב החומרי של עדהנו, אשר יד' היתה בה לדעה, דל מאד ואין הבור מתמלא מחוליות. ושומר ישראל ישמרכם בכל מקומות מושבותיכם, ולא יהיה פרץ בחוצותיכם, צוחה באהליכם.

המדברים בצדקה:
אביש שמערן,
ישראל משה פרעמינגער.

נשיאי העדה.
הכסף הנקבץ ישולח עפ"י הכתבת:
An das isr. Cultuspräsidium, Buczacz (Galizien).

השמחה באונגריה על בוא הקיסר למכון שנתו בכודפסט יוצאה עתה מגדר הרגיל. כל העיר תעדה פאר, כאלו עליה לקבל פני מלך חדש. שתי סבות לדבר. האחת, השלום שנעשה בבית הנאמנים, והקיסר הצטין ככל עת הריב, בארדרוח שאין במוהו, במתינות נפלאה חכה לשלום וינסה אופנים שונים, לשכך חרון אף העם ולהביאו לירי תבונה, ולא השתמש ביד חזקה, לכוף את מתנגדי הממשלה להכנע. והסכה השניה היא דבר הבאת עצמות הגבור הלאמי ראקוצי משדה מורקיה לעיר ממלכת אונגריה, והקיסר נלה דעתו במכתבו, כי מסכים

הוא לזה וכי רצון העם הוא רצונו, אף שראקוצי היה מורד במלכות.

פתיחת התערוכה בס"ט לואי, ביום 30 אפריל נפתחה תערוכת-התבל בס"ט לואי באמריקה, אשר בה תתראה אמריקה בתור עומדת בראש הקולטורה המעשית. כל ארצות תבל השתתפו בתערוכה, כלן ערכו שם את פרי חכמיהן ותכונת אמנותן וחרשתן ושביית חמדוניהן. כל דבר, הראוי להראות ולעורר תמהון, נמצא שם בתערוכת-התבל, אשר מכל הארצות בכל חלקי העולם ינהרו שמה כל מי שהיכלת בידו, לראות נפלאות. אשר עד בה עין לא ראתה. מכל לשונות הגוים באו צירים. באי-כח מלכים וממשלות ועמים, מלובשים איש איש בגדים לאמיים. להשתתף בחג הפתיחה. שלש מאות אלף איש נקבצו יחד, לראות את פתיחת התערוכה, שהיתה נפלאה ומבהילה. נציב המדינה נאם נאום קבלת-הפנים לכל באי-כח העמים הנאספים, ואחריו דברו רבים איש איש כשם ממשלתו. בסוף נאם המזכיר מאסט את נאום הפתיחה כשם רוזוועלם, נשיא הרפובליקה האמריקנית ובבלותו לדבר דחק הנשיא רוזוועלם בכפתורו בהיכלו אשר בוואשינגטון, הרחוקה כמה מאות מיל מס"ט לואי, ובאותו רגע נפתחו יחד בשדה התערוכה מעצמם כל המנעולים והדלתות, ויתחילו להתנעע כל המבנות והגלגלים. הרבה אלפי דגלים התפתחו וירומו מעצמם וזרמות מים רבים התחילו להתנפל בכמה מקומות מגובה מאות אמות. כל אלה נעשו כרגע אחד, מבלי אשר ננעה יד אדם באיזה מקום. הרשם, שעשה המחזה המרהיב לעיני קהל בן מאות אלפי איש, אין לתאר. הבל צהלו וירגנו ותהי השמחה עצומה ואדירה. להקות מנגנים רבות נגנו את הזמר הלאמי ובוזה נפתחה התערוכה, אשר כמה לא היתה עוד לא בפארזי ולא באמריקה. ההוצאות לעריכת התערוכה עולות לסך 250 מיליון כתר. מתחת מפלי המים נמשכים נחלים, העוברים בתוך הארמון הראשי ובסורות דוגה עוברים על פניו. בלילה מראה פני המים הנופלים מגבוה במראה להבות אש נורא מאד. זה נעשה ע"י ארי כסף-חי. בין הפלאים הגדולים נחשבים בתערוכה הזאת המקומות היפים והנהדרים בכל העולם, שנערכו על אדמת התערוכה בצכיונס וכמראיהם. באלו עקרו את המקומות ההם וביאום הנה. בין המקומות האלה נראה את העיר ירושלים בבנינה עם בית המקדש כנוי. הכל מראה טבעי לא יחסר דבר; את הרי-אלף אשר במימול על-גבול אוסטריה ובאואריה, בסלעים, בראשיהם הקורעים שחקים. במבסי הקרח הנצחי, בימיהם, כחגי הסלעים. במערותיהם ובעמקיהם, הכל באופן טבעי; את קונסטנטינופול, את קאירוו ועוד מקומות מיוחדים מארצות רבות; מלבד הארמנות הנהדרים, שבכל ארץ וארץ בצכיונס ובקומתם. — וכל החמדה הזאת כבר נהפכה לחרדה, כי מסע מסלת הכרזל, שהולך כמה מאות איש אל התערוכה, מעד מעל הנתבי ויהרם. עשרה אנשים נהרגו תחת משאותיו ורבים נפצעו פצעים אנושים. ונהר מיסיסיפי עלה על כל-גדותיו ובל העיר צפויה לשטף מים.

הציונים ברבוב, מתעדרים למלחמת הבחירות, להלחם במפלגה השלטת ולהכניס רוח חיים בהנהגת הקהלה.

קהלת ברודי קבלה לרב אב"ד את הרב הגאון ר' אברהם מנחם הלוי שמי ינב ערנ האב"ד בסניאשין, הנודע בחכמתו הרבה בתור אחד מגדולי רבני דורנו. גדולה השמחה בקהלת ברודי.

היהודים בפרס הם בצרה גדולה. מצבם במצב אבותינו כאירופה לפני הרבה מאות שנה בימים הרעים ביותר. עלילות שוא, שמדות, משסה, גזל משפט, מכות ופרעות, הם מעשים בכל יום. יושבי הארץ מחזיקים אותם לטמאים ואורזים ויבדלו מהם ויחרימום. בערים הגדולות, שיש שם כ"ס לחברת כ"ח יעזרו הירודים מעט בהשתדלות המורים, כי כל בן אירופה יכול להטיל אימה על הפקידים הנבערים. אבל ביתר המקומות אין דורש משפט היהודים הנדבאים, דמם הפקר וחיהם אינם חיים. מרמת אנטי-סמיטים. בשבוע הזה היתה בחירות-מלואים לבית העם בוויין בשני מחוזות. כמוכן נצחו

האנטיסמיטים, כי ידם תקיפה והם עושים כל מרמה ופסלות, להחזיק את השלטון בידם. באחת ישיבת בית המחקקים תאר הציר הסוציאליסטי ר"ר עללענבויגנען את כל המרמות והגנבות, שנעשו בשעת הבחירות ע"י ראשי האנטיסמיטים ביריעות ראש האזרחים ונציגי המדינה לבעלי העזו הכל כשר, כל עוד השעה משחקת להם. אבל יומם יבא.

רב שולח יד בנפשו. גאזעטא ראדאמסקא' מודיעה, כי הרב אב"ד מקלימוטוב בפולניה ר' מרדכי אונגר שחט את עצמו כתא העצים. סבת מעישהו לא נודעה.

יהודים רעבים גוולים לחם. מ כמה ערים גדולות ברוסיה באות ידיעות מעציבות על אדות הרעב השולט בין בעלי המלאכה היהודים והפועלים, שאבדו את עבודתם בגלל המלחמה. רבים מהרעבים האלה נעשו מתוד יאוש שודדים בצהרים. הם גוזלים לחם בחוצות, להשקיט רעבון בתיהם.

כתל רעוע. בקומארנא הסמוכה ללכוב נפל כתל רעוע של בית בשול השכר ושני ילדים יהודים נהרגו תחתיו.

בומבה בפשעמישל. באחד הלילות האחרונים התפוצצה בומבה בבית ה' יעקב שעכטער. חלק מהבית התפוצץ עד הריסא השניה. מזג יהודי, שדר בדימא השניה נפל הוא וארבעה ילדים עם הרצפה ועם כל בלי הבית אל המרתף. ילדה אחת נשרפה ונתרסקה וילדה אחת נחנקה, כי נפל עליה ארון. ככל הרחוב התפוצצו השמשיות. דלתות כרזל נפלו מתוך החניות וענן עשן כסה את עין כל הארץ. ממחרת נמצא מכתב ברחוב הוא כתוב פולנית: זהו רק התחלה. שלא הצליחה, אבל יתאמצו להיטיב. בעל המרתף נאסר, כי נפל עליו חשד, כי הוא הניח את הבומבה, לדשחית סחורותיו, שהיו כמחנות בחברת אחריות.

קץ אנטיסמיט. ציר הפרלמנט האוסטרי האנטיסמיט הפולני ווילק מגליל פשעמישל נדח מתוך הקלוב הפולני על הגנבה. שננבבבית המחקקים, בלי בתיבה. ווילק התפטר גם ממקומו בתור ציר בבית המחקקים.

משפט רומני. לפני בית דין של שופטים משבעים בעיר דורודי הובא דבר משפט יהודי סוחר אחד. שפרצו ארבעה אכרים לביתו בלילה ויכו אותו ואת אשתו מכות אנושות ויגזלו את מעט כספו וכד הסחורות והבגדים אשר מצאו וילכו להם. היהודי הגיש משפטם בתור שודדים ומרימים אגרוף רשע על איש חנם. הנאשמים לא הכחישו את האשמה ובכל זאת הוציאום השופטים נקיים. כי הפרקליט עמל להוכיח, כי רומנים הגוזלים רכוש יהודים ומכים אותם. אינם שודדים, כי היהודים ישומו כל הימים את הרומנים ומונים אותם והרומנים יעמדו על נפשם.

אספת אנטיסמיטים. כידוע נפרדו האנטיסמיטים האמתים. שישנאת היהודים עקר להם בשמתם הפולימית, ממפלגת הנוצרים-סוציאליים, שישנאת היהודים רק מסוה על פניהם, למען משוך אליהם את המון העם, שיצר הרע של שנאת זרים וקנאת בצע ער בקרבם, והעקר אצל המפלגה הזאת היא הרידה אחר הכבוד של המנהלים. והרמת קרן הבהנים הקתולים כבתחלה. והאנטיסמיטים האמתים אינם כן, הם יחזיקו את האמצעי לעקר, המה הנם אנטיסמיטים לשם האנטיסמיטים. רדיפת היהודים היא להם תבן העבודה הפולימית, והשמדת היהודים מתחת השמים היא תכליתם המכושף, האשר המקווה של העתיד לכא באחרית הימים, של יום שכלו שבת. כאספה הנ"ל בארו ראשי המדברים את שמתם הסהורה והאמתית ואת שמת הנוצרים-סוציאליים, שבשקר יסודה, ראש האזרחים בוויין השתמש באנטיסמיטים. בכדי למסס על שכמי העם לגדולה, שהוא עומד בה עתה, והיום הוא מתרועע עם יודדים ועם יהודים מותרים ומחלל את קרשי האנטיסמיטים. המנאמים היו מבדחים מאד. האנשים התמימים האלה אינם יודעים, כי הפולימיה של רדיפת היהודים לא רק בוויין היא אך אמתלא לשאיפות אחרות לגמרי, אלא גם בכל מסום שהאנטי-

מיטסם מתגלה יש לבקש תחתיו איזו טעמים ונמוקים אחרים.

היהודים ועבודת האדמה. כל"ג פלכי רוסיה האירופית נמצאים ברשות היהודים פרקעות נאחזה וכחכירה 745.646 דעסיאטיין. מהם 623.099, שהם 84%, נמצאים בארבעה פלכים: פטרבורג, פסקוב, נאואגראד וסמאלענסק. הרוב הגדול של הפרקעות, שברשות היהודים, הוא אדמת אחוזה, המחזקת 718.160 דעסיאטיין, שהם 96% מכל השטח הנמצא ביד היהודים. ובחכירה נמצא תחת ידם רק 27.486 דעסיאטיין, הסכום הכולל של אחוזות היהודים בפלכי רוסיה האירופית הוא 1,008, השייכות לתשיע אדונים. צחלק הגון מאד באחוזות היהודים לוקחים היערים. בקצת פלכים רוב אחוזות היהודים הן אדמת יערים. אך בנגב טעמים היערים.

הסתדרות היהודים בגרמניה, ההסתדרות, שחשבוה ימים רבים לאי אפשרית וכבר נואשו ממנה, יצאה איפא אל הפעל. באספה רבה של מאה ושלושים צירים מכל ארצות גרמניה נוסדה האגודה והתקנות נתקנו וכל היהודים התאגדו בזה לאגודה אחת. להגן על עניני היהודים והיהדות של ארץ גרמניה כלפי חוץ. בראש האגודה עומדים חמשה אנשים היושבים בכרלין והועד הפעל השלם הוא שבעה ועשרים איש במקומות שונים. להסתדרות הזאת יש רק הערך, שהתלכדו היהודים לאגודה אחת ויודעים הם, שיש לכל היהודים, עכ"פ בממלכת גרמניה, ענינים מיוחדים, והאחדות נאה לעמנו מאד. אבל לקוות הרבה מן האגודה הזאת הוא אופטימיסם נפרז. כל אגודה שאין אידיאל חי וחזק מחיה אותה אין סופה להתקיים, אף שתועלתה מבוררת. יש לשער שתשארגנה התקנות אותיות מתות על הניר, כתקנות אגודת הקהלות אשר באוסטריה.

בית-מקדש לכל העמים. (רשת החדשה ליהדות) במשלוח המיסיונרים, כנודע, לא הצליחה הרבה המיסיון האנגלית. ברשת המשלחת ילכדו רק יהודים צעירים, בליעל, אשר הבעע עומד אצלם למעלה מכל אידיאל וימכרו את נשמתם ואת חפשייתם בעד פרנסה קלה; אבל שום יהודי בעל לב טהור לא נלכד עוד בשחיתותם. באמריקה המציאו בעבור זה רשת אחרת, ללכוד בה יהודים. שם ייסדו בתי מקדש כלליים לכל העמים ולכל הדתות, והרשות לכל אדם להתפלל שם ע"פ דרכו ולדרוש שם דרשות. המיסדים מקוים, כי יעז היהודים מחכים ליום שיכירו כל העמים את אחדות האל ותהיה אמונה אחת ודת אחת לכל בני האדם ויחדלו שנאת הדת וקנאת האמונה, יתרגלו רבים מהיהודים לבא אל המקדש הזה להתפלל, למען עשות התחלה להתחברות הדתות ולשלום עולם, ואחרי שהיהודים אוהבי החקיי הם ויותר הרבה משלהם, למען ידמו לאחרים, לכן מעט מעט יתרגלו שם בנצרות ובמנהגיה וברעותיה, כי המקדש יעמד תחת השנחת ראשי הדת הנוצרית וכהנים נוצרים ידרשו שם דרשות לתכלית צידת נפשות, ורבים מהיהודים ידמו, כי אחרי שהמקדש הוא בית תפלה לכל העמים, אין שם לא קנאה ולא תחרות, אלא הכל לשם שמים ולשם האמת ויקבלו כל מלה הנאמרה שם כנתנה מסיני, המקדש הראשון מן המין הזה יבנה עתה בוואשינגטון. חמשים מיליון כתר יוציאו עליו הכהנים וכל המשתדלים בזה. נקוה כי גם הפה הזה ישבר ואנחנו נמלט.

אמתלא על דבר שקר. אביון ננש אל איש ויבקש ממנו נדבה, באמרו: הייתי משרת ואין לי עתה משרה. ברחוב אחר פנש האביון שנית באיש והוא ויבקש ממנו נדבה, באמרו: הייתי בעל מלאכה ואין לי עבודה. — הלא אמרת לי בתחלה, כי הייתי משרת: — הן זהו אסוני, שיש לי הרבה מלאכות ומעט ברכות.

- א. — לולא אשתו היה מבוכו את כל הוננו.
ב. — והיא אינה נותנת לו לבוב?
א. — לא; היא בכר בזוכה בעצמה את כל הוננו.

גבור קמין.

למנוחתה השמש נסעה,
והרי חמה נחבאים,
לנה זיק האחרון נוע
ותיל ככבי נשף באים.
ועל הרגש של הקלוזי
נצב ילד קמין,
בידו חצים, קשת ירדף,
יורה כלפי שמן.
מוריד קשתו ומרימה
לכל פאת ירקיע,
ועל שפתיו שחוק נקמה,
רוקמות רוח יביע.
ואלפי עינים יציצו ממעה,
ממרום יתמלמו דמעות,
ילד קמין! שניא כח!
עוד לעמך תראה נפלאות.

ל"ג-בעמר תרס"ד. ש"י טשאטשקיס.

משדה הספרות והמדעים

תולדות אנשי שם בקראקא

משנות המאה השלישית ועד הזמן האחרון.

מאת

פ. ה. וועטשטיין.

(המשך מגילויי ב.)

במחצה הראשונה של המאה הרביעית, היינו משנת ש"ג עד שנת ש"ן (1543 — 1590), מתו לערך אלף ושבע מאות וחמשים איש, ובמחצה השניה של המאה — 2850; ששת אלפים ושלוש מאות, ובמחצה השניה של המאה — רק 2650; משנת ת"ק ועד שנת תק"ן — שני אלפים ושש מאות, ומשנת תק"ן ועד שנת ת"ר — ארבעת אלפים ושבע מאות, ומשנת ת"ר ועד שנת תר"ן 10,680. מספר המתים של כל תקופה ותקופה היה לפי מספר החיים של ב"י בקראקא, ולפי האקלים ששלט בה בשנות המאות ההן.

בשנים בתקונן, בשנות אקלים בינוני, מתו בשנה, במאה הרביעית, מעשרים ועד חמשים איש בערך. ולדוגמא: מן י"א אדר שב"א ועד ניסן שב"ב — 26; מניסן שב"ב ועד ניסן שב"ג — 48; מניסן שב"ג ועד פסח שב"ד — 134; מן ראש השנה שב"ה ועד ב' אלול שב"ו — 385; מן ב' אלול שב"ו ועד ניסן שב"ז — 46; מן י"ח ניסן שב"ז ועד ב' שב"ז — 32; מן ב' שב"ז ועד י"ט שב"ז — 40; מן י"ט שב"ז ועד י"ט שב"ז — 70; מן י"ט שב"ז ועד תשרי שב"ט — 100; מן תשרי שב"ט ועד מ"ז אלול שב"ב — 120; מן מ"ז אלול שב"ב ועד ב"ב כסליו שב"ו — 86; משנת שב"ט

1) מפסח שב"ד ועד ראש השנה שב"ה, במשך חמשה חרשים ומחצה, מתו פה מביי רק שנים, ומ"ח לא דק יפה, בכתבו ב"המניד" (ליק) שנה שניה גליון 12 עמוד 46, כי במשך החדשים האלה לא מת מיהודי קראקא רק איש אחד.

2) ובתוכם עשר נפשות, שנשבעו במקוה ביום ה', כי אלול שכיז, וזיל פנקס החיק: "את המכה מאת ד' שנפלה המקוה על עשרה נפשות ומתו בלם יחד וזה היה יו"ה ב' ימים בחדש אלול שכיז לפיקי. בהמניד' הגיל ציל. כי אלולי תחת. כי אלולי, כמיש בפירושו בפנקס החיק.

ועד ר"ח שבט ש"ן — 832; בשנת ש"ה — 44; שני"ו — 47; ש"ע — 36; שפ"ה — 34; שצ"ד — 40. ובמאה החמישית נפטרו בשנה מארבעים ועד שבעים איש, ולמשל בשנת ת"י — 73; ת"ך — 44; תמ"ה — 60; תס"ה — 44; תע"ד — 53; תצ"ב — 36. וכן במחצה הראשונה של המאה הששית ועד השנים הראשונות של המחצה השניה של"ה, ואולם בסוף המחצה השניה של המאה נוספו נפטרים ומתו בשנה עד שבעים, שמונים ומאה איש, בגון: בשנת תקס"ה — 67; תקפ"ד — 82; תקע"ג — 100. ומשנת ת"ר ועד שנת תרס"א, נכפלו המתים פי שנים ושלשה מאשר בסוף המאה הששית, ולדוגמא: בשנת תר"ד — 188; תרמ"ט — 192; תרמ"א — 272; תרמ"ה — 302; תרס"א — 303.

ובשנים שלא נתקונן, בשנות שניו האקלים ועפוש האוויר, מתו משנת ש"ג ועד ש"מ, עד יום מותה של מרת קילא ב"ר מרדכי הנ"ל, במשך שש שנים, לערך מאתיים וחמשים איש, בעור אשר בשנים בתקונן, בתחלת המאה הרביעית, מתו במשך מספר שנים כזה רק במאה ועשרים איש; מיום ה' אייר ש"א, מיום מות מרת הענדיל ב"ר גרשון הנ"ל, ועד יום י"א סיון ש"ב, יום פטירת אשתו הראשונה של הרמ"א, מתו במשך שנה אחת וחרש אחד וששה ימים, במאתים ועשרים איש; מחדש כסליו ש"ח ועד י"ט אדר

3) מ"ח שבט ש"ן ועד א' סכות שני"א, במשך שמונה חרשים ומחצה, לא מת מביי בקראקא אף אחד. ובמעות כותב מ"ח שם ב"המניד", כי מיום כ"ה חשוון ש"ן עד א' סכות שני"א, לא מת מביי גם אחד. הן מיום כ"ה חשוון ועד ר"ח שבט ש"ן מתו שתי נשים, אחת בר"ח סבת ואחת בר"ח שבט, כמיש בפנקס החיק רף מ"ה ע"א.

4) בשנת שי"ג וש"ד היתה מגפה גדולה ואיזמה בקראקא, שהפילה בה ובקאזמיר ובקלעפארז (Kleparz), חלק העיר קראקא, היה י"ב, משנת 1866, משנת הבנותו ע"י המלך קאזימיר הגדול ועד שנת 1899. ע"י מיוחדת בפני עצמה בקאזימיר), בשנת 1648 לברד, שנים עשר אלף נפשו, כמיש בכתבי הארכיבי העיר. בספר Starożytnicze wiadomości w Krakowie מאת החוקר הפולני Grabowski כתוב, כי בשנת 1648 מתו במגפה בקראקא לברד עשרים אלף איש, וזה דק נזומא בעלמא, איש ואשה, אחים ואחיות, אבות ובנים, משפחות שלמות מתו וביום אחד בימי המגפה. ואביא איזו מהן לדוגמא: א) "זוכור אלוקי" נשמת משה בר אברהם מכאר ואשתו מרים ובנו ישראל ובנו שלום ובנו צאלל (ציל "בצלאל" כמובן) וביתו נהמה" (פנקס החיק רף א' ע"ב). ב) "זוכור אלהים שלמה בר אהרן שליטיא ונשמת יודיה בר אהרן שליטיא ונשמת אחיו יואל בר אהרן שליטיא (רף ב' ע"ב); ג) "ונשמת אשר בן דוד שליטיא ונשמת... בן דוד שליטיא ונשמת משולם בן דוד שליטיא" (שם); ד) "ונשמת ר' מרדכי בר רניאל זיל ונשמת אשתו מר' הינדל בת ר' יצחק הבהן" (רף ג' ע"א). בימי הדבר נפטרו פה אנשים חשובים גדולים, גדולי תורה, פרנסים ומורי הוראה בישראל, כמו שאנו רואים מסגנון הלשון של הזכרת נשמתם בפנקס החיק: א) "זוכור אלקים נשמת הבהן ר' אליעזר בר דוד"; ב) "זוכור אלהים נשמת מהר"ר (ותואר, מהר"ר או "חבר" היו כותבים בימי קדם דק על אדם גדול בתורה, צורכא מרבנן) נפתלי בן מהר"ר ישראל זיל"; ג) "זוכור אלהים נשמת מורינו הרב ר' שמואל בן יצחק הלוי זיל"; ד) "זוכור אלה" נשמת מורינו הרב ר' שלום בן קלונימוס הבהן, ר' שמואל ב"ר יצחק הלוי ור' שלום ב"ר קלונימוס הבהן, היו בנדאה, רבני קראקא, בימים ההם, ואפשר כי אחד שמש ברבנות בעדה הפולנית ואחר בעדה הביהמית, שתי הקהלות השונות שעמדו בקראקא, ולכל אחת מהן היה רב מיוחד כבר בשנת רע"ט (1619). והיינו ר' אשר (אביו זקנו של מהר"ם מלובלין), רב הקהלה הפולנית, ור' פרץ, רב הקהלה הביהמית, ע"י מאמדי "רבי יעקב פולק ולמוד החילוקים" בהשלה" כרך ה' עמוד 640.

5) לא למת"י החשוב, להביא איזו דוגמאות גם מהמגפה שהיתה פה בשנת ש"א, ורבים ועצומים היו הרוגיה מוז של שנת ש"ג: א) "ונשמת ר' מאיר ב"ר יהושע הלוי זיל ואשתו מר' הענדל זיל ובנו ר' יהושע בר מאיר הלוי זיל וניסו ר יעקב בן מהר"ר ירוחם זיל (פנקס החיק רף י"א ע"א); ב) "זוכור אלקים נשמת ר' סעדיה ב"ר אברהם זיל ואשתו מרת ברוינה בת ר' דוד הלוי זיל ובנו הר"ר יעקב בר סעדיה זיל ובנו ר' שלמה זיל ובחו מרת שמחה" (שם); ג) "זוכור אלקים נשמת ר' אלימלך בר יהושע הלוי זיל ואיני מחלה בת ר' יעקב נשמת בנו ר' יצחק זיל ובתו מרת רבורה זיל ונשמת ר' משה בר יהושע הבהן זיל ואשתו מרת אירל זיל ונשמת בנו הר"ר יוסף זיל" (שם ע"ב). משפחות שלמות בנות חמש ושבע נפשות, מתו במגפה זו וביום אחד, מן י"א סיון ש"ב ועד עשרה בטבת ש"ג מתו במשך שבעה חרשים

היפני מרים משבעו את צרך הצבור מעל צרכי עצמו והוא נכון בכל עת למסור נפשו והונו לטובת הכלל. וזהו סיד גבורתם נגד הרוסים, אשר כל אחד ואחד מהם רק תועלת עצמו לנגד עיניו.

עיר ממשלת נשים. להבנוי הזה ראויה העיר להאסא (עיר ממלכת מיב ע"מ). שתי שלישיית של יושבי העיר הן נשים והן נוטלות חלק בראש בכל חיי הצבור. נשים עובדות בתור פסדי הממשלה. בתור מנהלי המסחר והמלאכות ואין שום אומנות ומשלחיד, שאין בהם יד נשים באמצע. גם מצבן הסוציאלי חפשי לגמרי ואינן תלויות בדעת גבריהם. את סבת המצב הזה מצא הנוסע הרוסי ציניקוב ברוב הכהנים והנזירים הגרים שם, וע"פ דת בודהה של יושבי מיבעמ אין הכהנים נושאים נשים כהכהנים הקתולים. ע"כ נשים פנויות רבות נמצאות שם ועליהן היה לדאוג לפרנסתן. אבל לא כל הנשים העוסקות באומנות הן בתולות זקנות. שם ישאו להם הגברים נשים רבות וגם רשות לכל אשה להנשא לגברים רבים. אחים אחדים נושאים אשה אחת או איש אחד נושא אחיות אחדות בבת אחת. — זהו מצב אידיאלי אצל המיבעמים הראוי לברכה לפי דעתם.

ארגו מכתבים.

איש רוסיה: ברברוך אין כל חדשות ולא תאור פשוטים. — מסתדר: על המערכת לדעת את שם הכותב. — למר ש"ב"ם ג. קמארים פרעגים נתן מקום, אבל לא לחאישות פרעגיות ולבקיעות שערות. המאמרים יהיו קצרים ומבילים רעיון. על הפרעגים יוכל לחתום על ידו. מ. ה. בנ: תיהו. תפצד ימלא. — י"ש ב"ל. שלח: אולי יצלה. — י"ל ק. בר: אין הצדק אתך בנוללך את כל האשם על העורכים. המה סעירים ומוהירים למדי. אבל אם ימלאו את כל הנלויות ככל ימי הקיץ במאמרים עיר אתרוני איי, לא רק שיאברו את הקוראים, שילאו קרוא את התמר הישן וממלא לא ישמע קולם, אלא כל ענין האתרונים יהיה לורא, אפילו לציניקים. לא בקינות ויללות תישע ארצנו, אלא במעשה. האמת הוא כי בעלי הנשים יבטחו יותר סדי ברחמי הציניקים ואינם עושים כמעט כיום, להביא את סחורתם לידי הסחרים. בטרעסמ נמצא רק אתרוני ויון ואתרוני הערבים מאי, אבל לא אתרוני היהודים מהמושבות. המה יבטחו ברחמים, ובמסחר אין דחמים, ואחרי כל אלה אין להתאונן גם על הציניקים. המה יקנו אתרוני איי. אבל העם לא ימצאם, יען לא ישתדלו בעלי הנשים לעשות את אתרוניהם לפתרה מצויה בשוק, ולזה לא יועילו מאמרים בעתונים, אלא מכתב תוכחה לאנדרת פעהי. — ש"י מיש. בב. נסכים, אך שמור מוצא פ"ך. את השירים קבלנו: אך שבענו. לשירים גדולים אין מקום כלל. — לאלה הדרושים הנחה מהמחיר הקצוב: אין שום הנחה מהמחיר המצער.

הנני מברך את מר מאיר פ"ש לארוסיו ונודב חצי בהר לקה"ל.
ש. מ. לור.

סופרנו מר מ. שאבמער נמנה למורה דת משה בניה-הספר בנורליצע וכתבתו היא:
M. Schächter, Gorlice.

M. GALITZER
KRAKAU
Dietelsgasse No. 41, Grünwald's Haus

הויפט - ניעדערלאגע זעממליכער ארמיקעל אויף דעם געביעטע דער אפטיק, חירורגיע עלעקטראמעכניק, קאכמעטיק אונד באנדאזש-מיטעל. בדוכבאנדער פ"ר ביידע געשלאכטער עט קינדער אין בעסטער, סאלידעסטער אויספיהרונג.

— כתשעים; תל"ז — כמאה ועשרים; תל"ח ותל"ט — אלף ומאה; ת"ס — כשמונים; תס"ז (עד כ"ו אב"י) — 75; הק"ץ — 184; תקצ"א — 1883; תרל"ג — 569.

(המשך יבא).

(1) מכיון אב שנת תס"ז ואילך חסרים איוז דפים בפנקס החיק, ולפ"ז יש להעיר, כי מספר הנפטרים בכלל, משנת ת"ן ועד ת"ק, שהבאתי למעלה, אינו בריוק נמרץ.

(2) מרוב המתים שהמיתה המנפה למאות ולאלפים (בצרוף נערים ונערות, ילדים וילדות, שלא נזכרו בפנקס החיק) בשנות תק"ץ ותקצ"א, נאלצו נבאי החיק להגדיל ולהרחיב את בית-הקברות החדש, שהוכן בשנת תקס"ד (כאמור למעלה) וקניו בשנה תקכ"ב בכסף מלא מאת הנזירים האיטליאנים, חלקת שדה סמוך לביה"ק החדש. לפי ספרי המתים של הערה מת' בשנת 1880 (תק"ף) 888 ובשנת 1881 (תקצ"א) 448 נפשות יהודיות.

השברות. באספת חברת נשים בווינאם הפרופיסור הוויני הנודע יועץ החצר ד"ר ווייכסל באום נאום נכבד על אדות המשקים המשכרים והנזק, אשר יגרמו לשותים אותם. הפרופיסור דורש, כי ינזרו בני האדם לגמרי מכל מיטקה משכר. שועים וממעים הם הרופאים, המוצאים איוז תועלת במשקה משכר. גם האמונה הכללית, כי יש לשבר בח מזין, כזוכה היא לגמרי, בהמסקנות, שיש להוציא מהחלטה, כי הי"ש מחמם את הגוף ומעדן את הרגש. אבל מפני שיש רופאים שועים וממעים כאלה, קשה להסיר את האמונה בתועלת האלכהל מלב העם. מכשול אחר בדרך הנלחמים כאלכהל הוא הרגילות והמנהג הקדמון, שאין שמחה וחג' אלא בייך. רבים לא יוכלו לתאר להם בדמיונם כלל איוז שמחה או חגיגה בלי משקים משכרים, וזה בלי צדק. רבים אומרים כי יען ערך גדול למלאכת הי"ש והשכר בעבודת האדמה, ע"כ אי אפשר לבטל את השתיה. אבל תערוכת השפירטום תורנו, כי יש להשתמש באלכהל לתכליות מכניות ואין בל ספק, שהשתמיש הזה יגדל ויתרחב משנה לשנה. לכן גם עושי הי"ש וגם הממשלה לא יפסידו ממכסול השברות.

יפן והיפנים. העם היפני הנפלא. המדאה עתה גבורות במלחמה נגד הדוב הצפוני ומשפיל גאותו ומשכר זרועותיו, לשמחת לב עמים רבים, הנאנחים והגאנקים תחת העול הקשה, שהניחו עליהם הרוסים העריצים, העם החרוץ הזה נשא עתה בפי כל ולא למותר יהיה, לתאר את תכונתו, מדותיו ונשורו גם בהמצפה"ע"פ ספרו החדש של ק. מוצינער (יאפאן אונד די יאפאנער" שמוטנארט ד. גונדערט). היפני הוא איש-המעשה. הוא לומד כל עבודה ומלאכה בקלות שאין כמוה, כשחוק הוא לו הלמוד המעשי. כח הזכרון של היפנים חזק מכח זכרונו וכחם זה עומד להם בלמוד לשונות זרות. ליפנים יש בשרון, אבל לא גאונות. הוא יודע לעבוד באמצעים הגתנים לו וע"פ הכללים שלמדוהו, אבל אינו יודע לרדת לעמק כל דבר, להבין אותו בשדרשו ולכנות לו מעצמו בנידאב ובלל, שעל פיהם יוכל להמציא חדשות. היפנים אינם מקוריים. כל מה שיש להם הכניסו מחוץ לארץ. את תרבותם הישנה קבלו מן החינאים, ומהם קבלו גם את צניעותם, את הכתב, את חפיוט, מוזיקה, ציור וחמיכה. ואת תרבותם החדשה קבלו זה עתה במהירות נפלאה מאת האירופאים. אבל אין לחשבם למחקים מעשי אחרים בלי תכלית. למרות חסר המקורות יודע היפני את עצמו ואת מוכתו וכאשר אך למדו את מעש האחרים ירבו להם את הכח ואת התועלת אשר במעשים האלה והם נהפכים מיד למעשים לאמיים. ליפני יש כח בחינה חזק, ובמכט חד מאד הוא יודע להבדיל בין המועיל ובין הכלתי מועיל, הוא בורר בכל מעשי הזרים את התוך מתוך הקליפה. אין ליפנים חפץ והבנה בענינים מפשטים וכמה שאחר המבע; ע"כ הם נוטים אחרי הפילוסופים האנגלים ואחרי המאטריאליסם, הרואים בכל דבר רק חמר וכחו העצמי. אבל היפני הוא גם מלא סתירות, אין דהכחיש בו גם צד רוחני ודמיוני. זהו פרי הדת הבודהית הרומה בכמה ענינים לדת הנוצרית.

שכ"א, במשך שלש שנים ושלשה הדשים ותשעה עשר יום — 6175; מחצי אלול שמ"ח ועד שמ"ט, במשך שני שבועות — 61; בשנת שני"ב — שלשים וכתובם ארבעה כעפוש; בשנת שני"ג — שבעה עשר וכתובם איש אחד בעפוש; בשנת שני"ד — 60; ש"ם — 69; שס"א — 44; שפ"ב — 150; שפ"ג — 8100; שפ"ד — 170; שפ"ה — 120; שפ"ו — 965; שצ"ח — 74; שצ"ט — 133; תי"ב — אלף ושמונה מאות⁽¹⁾; תכ"ב — כארבעים; תכ"ג

חסרי יום אחד, לערך ארבעים איש. וכפי הנראה, היתה גם שנת ש"ב שנת עפוש האור, ואשת הרמ"א בת עשרים שנה, מתה במנפה והיונו כיום י"א סיון ש"ב. גם שנת שפ"ז היתה שנת דבר, והרמ"א ברת אז מפני העפוש מקראקא לעיר שירלוב, כמי"ש בהקדמת ספרו "מחיר יין", שתבר שם (בעיר שירלוב). המנפה הזאת, בשנת שפ"ז לא היתה כי"כ תקיפה, כי מעשרה כסבת שיג ועד חרש כסליו ש"ה, מת' במשך חמש שנים, כסרת חרש אחד ועשרה ימים, רק מאה ושלשה אנשים, בהוספה להמנפה" גליון 41 שנת העשרים כותב צונץ, מחבר "עיר הצדק", כי הפרט ש"יו הנמצא כתוב בהקדמת הספר "מחיר יין" הוא טעות הדפוס וצ"ל "ש"ד" במקומו, כי משנת ש"ו לא נמצא זכרון מנפה ועפוש בקראקא בשום קדאניק, ואולם זה אינו נכון, ועד שהוא אומר, כי הפרט ש"יו הכתוב בהקדמת "מחיר יין" הוא טעות הדפוס, אני אומר, כי מה שה' צונץ כותב, טעות היא בידו, ומוצאים אנו אולם בכתבי הארכיב בקראקא זכר גם לרעפוש, שהיה פה ולא בחזקו יד, כאמור⁽²⁾ בשנת 1556 (ע"י Piekosinski, Prawa Przywileje miasta Krakowa I p. 1027). העפוש היה בכוף שנת 1556 והיונו בתחלת שנת ש"יו, ואז חבר הרמ"א, בהיותו בעיר שירלוב, כימי העפוש, את הספר "מחיר יין", ששלח לאכיו כימי הפורים למנה, וכן נראה מדבריו שם בהקדמה ובסוף הספר: "ואני משה איסרליש מקראקא היתי בתוך הגולה, אשר נתגליתו מעירנו בשנת ש"ו לפי"ק מחמת עפוש האיר ליע והיונו גרים בארץ לא לנו בעיר שירלוב... ולא יכלנו לקיים ימי הפורים כמשתה ושמחה... ונתתי לבי לתור ולדרוש כוונת המגילה... שכתתי כימי פורים למנה, לאבי ישראל" ראש עדת מי מנה, ואת ועוד אחרת: בשנת ש"ד, היה הרמ"א עזרנו עול ימים, בכ"ב שנה וכאשר אוכח להלן בתולדותיו, ואיך יתכן ואפשר הרבד, כי עלם קטן, בר בר רב, אף עלוי שבעליוס. רב כשרונות, חבר כבר ספר כזה.

(3) גם שנת 1558 היתה שנת מנפה בקראקא, וראשי העיר עשו אז סדרים ותקנות בנוגע לשמירת הבריאות, כמי"ש בכתבי הארכיב פה (ע"י Piekosinski הגיל עמוד 1044). מן חשוון של"ב ועד כ"ה סיון של"ב, מתו במשך שבעה חרשים וכ"ה יום 81 איש, ומן כ"ה סיון של"ב ועד ר"ח אדר ש"ד מתו במשך שנה אחת ושמונה חרשים וחמשה ימים 78 איש. זכפי הנראה, היתה גם שנת של"ב, שנת מותו של הרמ"א בדמי ימיו, בהיותו כבן ארבעים שנה (כמו שאוכח להלן בתולדותיו), ג"כ שנת העפוש, בראותנו, כי נפטרו באותה שנה הרבה הרבה יותר מכפי הרגיל בשנים כתקונן בשנות המאה הרביעית.

(4) מ"ח כותב בהמנפה" (ליק) שנה שניה גליון 18, כי בשנת שמי"ח נפלו מב"י בקראקא כימי המנפה לערך שש מאות איש, וזה נזמא, בפנקס החיק ובספריו וזכרונות אחרים, לא נמצא מזה שום זכר ורושם, כשנת שעי"ח מתו פה 66, וכנראה היתה גם שנה זו שנת העפוש.

(5) בשנת שפ"ג, כימי המנפה בקראקא, התעכב הנאון המקובל ר' נתן נטע שפירא, ראש הישיבה פה, בכפר קאסאווא, הרחוק מקראקא כשתי פרסאות, וכנו בכורו הג"מ שלמה, שהיה אחי"כ לאב"ד דק"ק סטאנוב, דרש שם ררשו בהיותו בכ"ב שבע שנים, כמי"ש בספרו "מגלה עמיקות" פ' בא: "דרשה זו דרש בני היניק השם יגדלו לתורה ומי"ש שלמה שיהי בחצר קאסאווא שנת שפ"ג כשהיינו שם מפני אף ד' דבר כנו, והוא היה כבן שבע שנים.

(6) המנפות, ששלשו בקראקא רציפות ותכופות ואי, הרעו מאד את מצב העדה בקרבה ועשו בה שמות גדולות ואיומות, וכ"כ רבה העובה בקרב העיר, עד כי החכרה הראשית והעקרית, תלמוד תורה' שלה, נהרסה לגמרי, ורב העיר האב"ד הג"מ יואק סידקיש, בעל הבית, עורר בצרוף בית דינו, כיום עשרה כסבת שציח, את ראש וטובי העדה, לחדש את החכרה ולהשיבה לאיתנה. כימי קרם (ע"י דברי בעל הבית בספרו, קרמוניות מפנקסאות ישנים" עמוד נ' ס"א).

(7) בשנת ת"י"ג מתו ג"כ איוז אנשים בעפוש, כמי"ש בפנקס הח"ק.

(*) ב"ה"ס דפוסים דפס כטעות בסוף הספר "מחיר יין": "לאח"כ"י רחש עדת מי מנה", ו"ל"ג לאבי יסרלי" כמקום "לאח"כ"י" כי ר' יסרלי הנקרא איסרלי אכיו של הכת"ל, היה ראש העדה בקראקא, והרמ"א שלח לו ולא לאח"כ"י את הספר למנה כימי הפורים, ועליו ועל קהלתו יסוכו דכריו שם: "ראש עדת מי מנה".

